

Euskaraz arduratzen direnen hizkuntzaren inguruko usteak

Opiniones de profesionales del euskera sobre la situación de la lengua

Avis de professionnels du basque sur la situation de la langue

Opinions of professionals of the Basque language on the situation of the language

MENTXAKATORRE ODRIOZOLA, Jon
Mondragon Unibertsitatea
Mondragon University
jmentxakatorre@mondragon.edu

Noiz jaso: 2022-02-03

Noiz onartua: 2022-04-14

Hizkuntza komunikazio tresna soiltzat eta identitatea eratzeko elementu sinpletzat daukaten alde bien artean abiatuta, 2019ko otsaila-maiatza bitartean galdetegi bidez euskara ogibide eta helburu dutenen 143 adituren erantzunak jaso ziren, hizkuntzaren helburua, erabilera, jatorria eta balio kognitibo-filosofikoaz galdetuz. Ikuspegi soziolinguistikotik eta etnografikotik emaitzek erakusten dute hizkuntzaren estetikaz, sorreraz, balio sakonez eta ezagutzaz galdetzean iritziak asko aldatzen direla, eta adostasun handia dagoela hizkuntza komunikazio tresnatzat edo identitate ikurtzat hartzean. Artikuluaren xedea da euskaraz eta euskararentzat dihardutenen 143 profesional horien (73 hizkuntza aholkulari tartean) erantzunak azaltzea eta hizkuntza homogeneizazioaren eta aniztasunaren eremuan testuinguratzea.

Gako-hitzak: Euskara-teknikaria, hizkuntza aholkularitza, hizkuntza funtzioa, komunikazioa, nortasuna.

Con el fin de explorar la cuestión de la lengua como mera herramienta de comunicación o como elemento de identidad de Opiniones de expertos sobre la situación de la lengua

vasca, 143 expertos respondieron a un cuestionario en febrero-mayo de 2019 sobre la finalidad, el uso, el origen y la cognición-valor filosófico del lenguaje. Los resultados desde un punto de vista sociolingüístico y etnográfico muestran que al preguntar por la estética, el origen, el valor profundo y el conocimiento de la lengua, las opiniones varían mucho, aunque existe un amplio acuerdo en considerar la lengua como herramienta de comunicación o símbolo de identidad. El objetivo de este artículo es explicar y contextualizar las respuestas de estos 143 expertos (entre ellos 73 consultores lingüísticos) y situarlos en el contexto de la homogeneización y diversidad lingüística.

Palabras clave: Asesor de euskera, asesoría lingüística, función lingüística, comunicación, identidad.

Afin d'explorer la question de la langue en tant que simple outil de communication ou élément d'identité, 143 experts ont répondu à un questionnaire, entre février et mai 2019, sur la finalité de la langue basque, son usage, son origine, sa valeur cognitive et philosophique. Les résultats, d'un point de vue sociolinguistique et ethnographique, montrent que, en ce qui concerne les question sur l'esthétique, l'origine, la valeur profonde et la connaissance de la langue, les opinions varient beaucoup, même s'il existe un large consensus pour considérer la langue comme outil de communication ou symbole d'identité. L'objectif de cet article est d'expliquer et de contextualiser les réponses de ces 143 experts (parmi lesquels 73 conseillers linguistiques) et de les situer dans le contexte de l'homogénéisation et de la diversité linguistique.

Mots-clés : Technicien de la langue basque, conseil linguistique, fonction linguistique, communication, identité.

In order to explore the question of language as a mere communication tool or as an element of identity formation, 143 experts responded to a questionnaire in February-May 2019 on the purpose, use, origin and cognitive-philosophical value of language. The results from a sociolinguistic and ethnographic point of view show that when asking about the aesthetics, origin, deep value and knowledge of language, opinions vary greatly, although there is wide agreement towards regarding language as a communication tool or symbol of identity. The aim of this article is to explain and to contextualize the responses of these 143 experts (among them 73 language consultants) and to put them in the context of language homogenization and diversity.

Keywords: Basque language advisor, communication, identity, language consultancy, language function.

MENTXAKATORRE, Jon (2022). "Opinions of professionals of the Basque language on the situation of the language" *Euskera* 2021, 66: 141-163.

*Hizkuntza inportantea baita,
batez ere esateko zerbeit dagoenean.*

Gorka Urbizu

1. Sarrera

Euskal Herrian barrena, gaztelaniak eta frantsesak lege, administrazio eta hezkuntzan daukaten babesaren eta estatusaren ondorioz, euskara ez da, zenbait eremutan, hizkuntza funtzio oro betetzera heltzen. Eta, koofizialtasuna edo erabilera eskubidea bermatuta duenean, hizkuntza hegemonikoen aukera beti dauka ondoan. Baina, horren aurrean, normalizazioaren ikerketarako, plangintzarako eta ekimenerako erakunde publiko zein pribatutako hainbat soziolinguista, teknikari eta aholkulariren jarduna dago, hizkuntzalaritzan, kudeaketan eta berrikuntzan diharduten beste askorekin batera. Aditu horiek euskaraz eta euskararen alde lan egiten dute, administrazio, enpresa, erakunde eta gizarte zabalean eragiteko asmoz.¹ Hizkuntza langai eta helburu daukate. Testu honen helburua da profesional horien hizkuntzaren gaineko us-teak azaltzea, orain hiru urte egindako ikerketaren berri emanez.

Hizkuntza komunikazio tresna soil eta identitatea eratzeko elementu simpletzat daukaten polo bien artetik abiatuta, 2019ko otsaila-maiatza bitartean, galdetegi bidez, euskara ogibide eta helburu duten 143 adituren erantzunak jaso ziren, hizkuntzaren helburua, erabilera, jatorria eta balio kognitibo-filosofikoaz galdetuz. Testuaren xedea da, hortaz, euskaraz eta euskararentzat diharduten 92 soziolinguista eta hizkuntzalari –73 hizkuntza aholkulari–, eta 51 unibertitate irakasle/ikertzaile, kazetari eta itzultzailearen erantzunak azaltzea, hizkuntza homogeneizazioa eta aniztasunaren eremuan testuinguratzea, eta gogoeta arlo berrietarako bidea zabaltzea. Lehenik eta behin, Euskal Herriko egoera soziolinguistikoa aztertuz, ikerketaren oinarriak finkatuko dira, hizkuntza funtzioen gaiari helduz. Ondoren, ikerketaren nondik norakoak eta emaitzak aurkeztuko dira. Azkenik, ondorioak eta aurrera begirako lerroak azalduko dira.

¹ Egindako azken ahalegin edota ekimenen artean, nabarmendu beharreko bi: EHUKo Euskara Institutuak eta Eusko Jaurilaritzako Kultura eta Hizkuntza Politika Sailak 2020-2021 ikasturtean abian jarritako *Euskararen jabekuntza, kudeaketa eta hizkuntza-praktikak XXI. mendean* berezko masterra, eta herriko etxetan euskara teknikari postuak sortzeko Euskal Elkargoaren sustapena.

2. Hizkuntzaren lehen eta bosgarren funtzioen artean

2.1. Bosgarren funtzioa

Euskara biziberritzeko XX. mendean hasitako bideak balizko hiztunak eman ditu, baina euskaraz uste zena baino gutxiago egiten dutenak.² Adituek adierazitako erronka nagusienak, ondorioz, bi dira: euskaldunari euskaraz aritzeko testuinguruak ematea eta hiztun aktiboak lortzea. Eta, horretarako, euskalgintzako hainbat eragile eta erakunde honakoan bat dator: hizkuntza politikek emateko gai direna eman dute –euskararen ezagutzaren hazkundera, hezkuntza sistema eta helduen euskalduntzeari esker–, eta bestelakoak behar dira (Aierbe eta Erro 2021, Bilbao *et al.* 2021, Plaza Hutsa 2021: 16-23). Izan ere, Euskal Herrian euskararen izaera –koofiziala asko jota– arautzen duten administrazioetako hizkuntza politikek, era batera edo bestera, hizkuntza sustatu egin dute hainbat eremutan, baina berez ezinbesteko bihurtu gabe (Baztarrika 2019: 139). Euskararen normalizazioak eta euskaldunak euskal hiztun legez dituen eskubideak beste ezer eskatzen dute, hortaz (Irujo eta Urrutia 2008: 261; Zabaleta 2021). Irujok eta Urrutiak honela zioten 2008an, josi beharreko hainbat hari mahai gainean jarriz:

A harmonized linguistic policy for all the Basque-speaking territories would be important for the development of Basque. Further than the occasional collaborations between those responsible for the linguistic policies from different territories, we need to propose the creation of a common organization whose object should be to establish the master lines of the future global linguistic policy related to Basque, in accordance with the sociolinguistic diversity of the territories where they should be applied [...] The teaching field must move towards a model that guarantees all students within the Basque-speaking territories the right to Basque instruction and of its effective knowledge [...] In public administration [...] the legitimate and democratic right of all citizens to use the country's languages should always be guaranteed, and the correlative right to be answered in the

² 2016ko VI. Inkesta Soziolinguistikoak, urte bereko *Hizkuntzen erabileraren kale neurketak* eta EAEn ardaztutako 2017ko *Arrue Proiektuak* argi utzi dute azken hamarkadan euskaldun kopuruak gora egin duela, baina erabilerak maiztasuna eta, ondorioz, funtzio-eremuak ere galdu dituela uler daiteke.

Basque language in all the territories [...] In social means of communication, both the right to receive information in Basque and the right to inform in Basque must be guaranteed. Informative pluralism –a principle of democratic regimes– promotes the guarantee to receive information from the media broadcasting for the country in its own language. To guarantee that right cannot be understood to be the exclusive job of public media, since that would assume an excessively limited view of informative pluralism. To demand a Basque broadcast quota from private media which broadcasts for territories where Basque is the mother tongue could be understood to be proportionate and suitable to the legal consideration of the Basque language. (Irujo eta Urrutia 2008: 258)

Euskarari zor zaion begirunea, beraz, euskaldunari zor zaizkion eskubi-
deen gaitasunaren bermeari lotzen zaio. Berme hori, ordea, soziolinguistika-
ren ikuspegitik, hizkuntzak izan ditzakeen funtzioetatik ezinbestekoak diren
zenbait asebetez baino ezin da lortu. Sánchez Carriónen (1991: 35-105)
esanetan, hizkuntzaren funtzioak zazpi dira, honako hurrenkera honetan:

- Norberaren nortasuna edo identitatea
- Etxea edo familia
- Lana edo lan eremua
- Herria (lurraldea)
- Nazioa
- Zibilizazio kultura
- Nazioartea

Bosgarren funtzioa, nazio maila lortzea, nazioaren bizi, jardun eta ohitura
gune izatea, ezinbestekoa zaio hizkuntzari normaltasunerako, ondoko hiz-
kuntzak gaineratik egin ez diezaion. Aurretik aipatutako euskalgintzaren
hausnarketak, beraz, soziolinguistikaren ondorio zientifikoetatik aspaldi
esandako unera darama: euskararen normalizazioa nazio mailara egokituz
baino ezin da lortu.³ Gure ustez, bestalde, bosgarren funtzioa betetzeko es-

³ Euskararen aldeko hizkuntza politiken helburua honela adierazi zuen Sánchez Carriónnek: «Nik, jadanik, ez dut horri buruzko beste ezer idatziko. Faltan dagoena ez da esperientziaren teoria gehiago, teoriaren esperientzia berria baizik» (1996: 19). Haren eta Fishmanen esanak oraindik bide-orri dira euskararen normalizazioan: hizkuntzaren prestigioa betetzen dituen funtzioei lotzen

kumenik edo araurik ez izateak, laugarren funtziotik bosgarrenera jauzi egiteko ezintasunak, eragina du aurreko funtzioen asebetetze mailan. Horren adierazpenerako, datozen lerroetan, adituen ekarpenak jaso eta aztertuko dira, laugarren mailatik bigarrenera.

2.2. Laugarren eta hirugarren funtzioak

Bosgarren funtzio maila asebetetzeko, edozein hizkuntza politikak hizkuntzaren zein aldaera nagusi izango den jakin behar du. Euskarari dago-kionez, aldaera batua, 1968tik aurrera abian dena (Salaburu 2018), haren alde edo aurkako gizarte mailako eztabaidarekin batera. Egun bizirik dirauen Sánchez Carriónen tirabirak, ordea, sakoneko beste zerbait erakusten du: euskararen normalizazioan, hizkuntzaren aldaeren eta erregistro mailen lanketa ez da egin hainbat eremutan, eta euskara batuak 50 urte baino gehiago bete ondoren, haren izaeratzat eta bilgunetzat hartzeko zubiak ondo erakusten edo ezagutzen ez diren adierazlea ageri da. Eta horrek, ezinbestean, laugarren funtzio maila asebetetzeko oztupoak jar-tzen ditu.

Izan ere, hainbat testuingurutan adi daiteke, beraz, euskara L1tzat izan-da, euskararen arlo bitan baino aritzeko gai ez dena: ahozko etxeko erre-gistroan, eta idatzizko batu formalean; ahozko zein idatzizko lurraldeko aldaera, haren izaera literarioa, eta ahozko batua bere baitan ezagutu ga-be.⁴ Mintzairaren edertasun eta aberastasunak, gainera, garrantzi handia-go bereganatzen du VI. *Inkesta Soziolinguistikoak* 16-24 urteko euskaldu-nen % 53,9 hiztun berri dela adierazitakoan, eta hiztun aktibo izateko gako denean.

zaio, hizkuntzak lehian daude dagokien funtzio-mailan (ikus Verburg 1998), eta arnasmuneak bitartekari dira, helburu ez (ikus Zarraga *et al.* 2010: 261-273). Teoria zientifikoaren ondotik, ordea, gizarte eta politika mailako hainbat proposamen dago, euskarak izan behar duen tokiaren gainean; ikus Alegria *et al.* (2020), Baxok *et al.* 2006, Goirigolzarri eta Landabidea (2020), eta Odrizola eta Zabalo (2014).

⁴ Hizkuntzaren aldaeren gaitasuna lantzearen garrantzia Goikoetxeak (2003: 229-235) mahai gainean ondo eta zehatz jarri zuen; ikus Mokoroa (1935) eta Oñederra (1992).

Adituek diotenez, lehen sozializazioko hizkuntza izan gabe, euskaraz naturaltasunez eta sarri hitz egiteko (euskal hiztun aktibo bihurtzeko), harreman-sarea eta erraztasuna (Aizpurua 2018: 44, *ald.* Sorolla *et al.* 2019: 37-41) ezinbestekoak dira, eta horiek lortzeko muda egin beharra dago.⁵ Amorrortu eta bestek (2017: 15; ikus Puigdevall *et al.* 2018) adierazi dutenez, muda egonkorra lortzeko une erabakigarriak jakinak dira:

- Testuinguru oso euskaldunera bizitzera joatean
- Bikotekide euskaldunarekin hasterakoan
- Guraso bihurtzerakoan
- Sare edo jarduera berrietan sartzerakoan (lagunartea, lantaldea, familia politikoa...)
- Euskaraz aritzea norberaren erantzukizuna den kontzientzia lotzean.

Mudarako, ordea, zailtasun handiak daude, eta arazo hori zuzen-zuzenean lotuta dago herriko edo lurraldeko testuinguru eta une jakinetan, erraztasunarekin ez ezik, solaskideak irabazteko gaitasunarekin, aldaera eta erregistroen ezagutza ezinbestekoa duena. Hizkuntzaren laugarren funtzioa, beraz, zail dauka bere baitan euskarak, tokian tokiko diglosiaz⁶ eta jarraian aztertuko ditugun fenomenoek gain.

Lantok erakutsi zuenez, euskara L1tzat duten euskaldunen artean, gaztelaniarako kode aldaketak mesede egiten die jatortasun maila ezartzeko orduan: «Alternating between the languages was seen as natural for a native speaker; in the speech of a non-native speaker the introduction of Spanish elements was seen as a lack of mastery of Basque» (2016: 157). Hau da, euskararen aldaera eta erregistroek eman dezaketen aberastasuna edota

⁵ Amorrortu eta bestek honela azaltzen dute muda zer den soziolinguistikaren eremuan: «Hizkuntza-mudantza gertatzen da hiztun batek bere hizkuntza-praktikak aldatzen dituenean: lehen hitz egiten ez zuen hizkuntza bat bere hizkuntza-errepertorioan sartzen duenean, edo lehen pertsona edo egoera jakin batzuetan erabiltzen zuen hizkuntza aldatzen duenean. Hiztun jakinen hizkuntza-praktiketako aldaketek gizartean hiztun horrek bere burua aurkezteko eran ere aldaketak sor litzake, nahiz eta ez duen derrigorrez zertan ekarri adskribatze soziokultural edo etniko berririk» (2017: 15).

⁶ Diglosia, ikerketa honen testuinguruan, euskarak gaztelania eta frantsesarekiko daukan hizkuntza funtzioen asebetetze ezberdintasuna da. Erdarek azaldutako zazpi funtzioak betetzen dituzten bitartean, euskarak ez du halakorik egiten, adierazi legez. Ikus Zarraga *et al.* 2010: 157.

jatortasuna erdaraz orain-gero eginez ordezkatzeko du euskara L1tzat duenak, baina L2tzat duenak ez.

Esandakoa laburtuz, sarri askotan, euskalduna euskaraz eremu informalean ari da, erregistro informalean baino ez daki, eta hori gaztelaniaz loratzen da. Herriko edo lurraldeko erabilera sustatzeko edo bermatzeko gaitasun urria dauka, eta hiztun berrien mudarako zailtasun handiak jartzen ditu, horien hizkuntza jabetzean aldaera zein erabilera erraztasunik ematen ez duelako, eta erdarazkoa hobesten duelako.⁷

Horrek, zuzenean, hirugarren hizkuntza funtzioari eragiten dio; hau da, lan eremuari. Honen erdal izaera ezaugarritzeko, nahikoa da Worp-en lanera jotzea. Ikertzaileak (2020: 33) EAEko lan eremuko profesionalen hizkuntza ikuspegia aztertu zuen, eta honako hau ondorioztatu: lan eremuko berezko hizkuntza gaztelania da, hizkuntza plangintza argia duen erakundeetan izan ezik. Euskaraz hala zuzentzen den bezeroari baino ez zaio egiten, edo lankide euskaldunari, hurbileko solasaldian. Euskaraz jakitea, beraz, aberasgarria da, baina pasadizokoa.⁸

2.3. Bigarren funtziotik laugarrenera

Euskal Herriko edozein euskal hiztun komunitatek oso zail dauka erdaretatik aldentzeko. Are gehiago, funtzionario, agintari edota zuzendari jaki-

⁷ Horrek guztiak, ezer onik baldin badauka, aspaldiko euskaldun *zahar* eta *berri* kategoriak eraisatea da; euskaldun oro euskaldun berri da lehen aritzen ez zen funtzioa edo erregistroa hartzen duenean. Horrez gain, nola bermatu edo erraztu, beraz, hiztun berrien jabetza eta muda, euskaldunak euskalduntasuna erakustez gain, haren gaitasuna kode aldaketa egitean datzanean? Euskaraldia ekimenak, esaterako, gogoan izan beharreko kontuak dira, Colinak azpimarratu zuenez: «Euskara ardatzera ekartzeaz gain, euskaldunon % 100 erdalduna dela oroitarazteko balio izan du Euskaraldiak» (2018: 29). Gainera, beste zerbaitearako arriskua ere sor daiteke: euskaldunak naturaltasunez etiketa berririk eta erdaraz egingo diotela onartzea, erdaldunaren «euskaraz ez dakit» edo «ikasten ari naiz» esaldiak sendotu baitaitezke.

⁸ «It is interesting to see that the global language is now considered more important than the local majority and minority language. This might be because companies mainly set English as a requirement for new employees, whereas Spanish is taken for granted and Basque is mainly seen as a mere asset» (Worp 2020: 35).

nek euskaraz jakin behar ez badute, eta hala ezer gutxi galtzen dela adierazten badute. Eta zailtasun hori, neurri handi batean, moderno izatearen ondorio da; kulturalki moderno, modernitatearen izaera zabalaren baitan. Euskaraz ere erabiltzen den adierak agerian uzten du: kultura merkatuan jokatzeko duen *industria* da, *edukiak ekoitzi* egiten ditu, eta *kontsumitu* egiten da. «Kontsumo» hitza sarri erabiltzen da, euskaraz kontsumitu gutxi egiten den arren (Allur 2018), eta horrek hiztun komunitatearen kontzientzian eta nortasunean eragina dauka.

Filmak, telesailak, abestiak, liburuak... behin *erretzeko* badira, kultura *kontsumitzeko* da. Kultura komunikatu egiten da, baina komunitaterik eragin edo sendotu gabe.⁹ Elikatzen ez duenak, tradizioz sortzen ez duenak, begiratzeko ortzi-mugarik margotzen ez duenak, ez du talde izaerarik egiten. Kultura *produktu* baino ez bada, ez du solasaldirik edo pentsamendurik susatuko, eta, ondorioz, gutxiengo hiztun komunitaterik (etxe edo familiakoa) indartuko. Izan ere, hitz egiten ez duen taldea ezin da hiztun izan. Amezagaren hitzok nabarmentzekoak dira:

Utzi beharra dago kultura aisialdi, luxu edo garai onetarako zer-bait bezala ikusteari. Kultura eta hizkuntza dira euskaldunoi izateko motiboa ematen digutenak. Horregatik, nekez ulertzen da gure ongizatea bermatu nahi duen industria estrategia bat garatzea, haren eskutik kultur estrategia bat garatzen ez bada. Eta horretan, nire ustez, bide luzea dugu egiteke. (2018: 61)

Hizkuntzaren bigarren funtzioa kultura partekatuaren gainean oinarritzen da, hurbiletik zabalera, hortik hirugarren, laugarren eta bosgarren funtzioetara jauzi egin baino lehen. Lujanbiok (2015) argi adierazi zuenez, Lazkao Txikik ez zuen Chillida ulertzen, eta Chillidak Lazkao Txiki ere ez; haien hizkuntzek ez zuten eta ez dute (hiztun) komunitate bera egiten (*ald.* Blom 1976). Horregatik, kulturatzat zer, noiz, nola eta zein hizkuntzaz egiten den gogoan izan behar da, hizkuntza, kultura eta gizartea gai praktikoa askotan lotuta daudelako (Giglioli 1972; Salzmänn 2014), baina are gehia-

⁹ Sarasuak *herri kultura kontsumitzaile* eta *herria kultura-sortzaile* binomioa aipatzen du (2012: 24). Benetako kulturak edo artelanak taldeari bizitza aldatzen dio, zentzua eta esanahia adostera behartzen duelako (ikus Fuchs 2021).

go errealitateari heltzeko sakontasunean (Mentxakatorre 2019; Nogeras 2020; Sarasua 2012: 19-21). Eta are gehiago egun, etorkinak hainbat lurraldetakoak direnean (Urteaga 2020) eta euskalduna, lehen esan bezala, beti elebidun delako.¹⁰

2.4. Lehenengo funtzioa

Eratu eta aurkeztutako markoaren baitan, nazio mailako bosgarren funtzioa lortu ezinik dagoen euskararen testuinguruan, hizkuntzak eta kulturak komunikatu egiten dute, baina ez dute komuniorik eragiten. Horren ondorioz, gure ustez, hizkuntza ulertzeko lerro nagusi bi agerian geratzen dira: hizkuntza komunikazio tresna soiltzat hartzen duena, eta nortasuna eratzeke ikur-iturritzat duena. Hots, bosgarren funtziora ez heltzeak aurrekoen asebetetzea erabat kolokan uzten du, eta hizkuntza horren hiltzen hizkuntzaren gaineko ustetan eragiten du. Uste horiek, lerro handi biren artean ardatzera mugatzen dira: hizkuntza funtzioaren lehen maila, banakoaren nortasun edo identitatearena, eta edozein arlotan hizkuntza komunikazio tresna izatea, beste askoren artean bat, egiteko berezirik gabe. Egoera eta diagnostiko soziolinguistikoko hori da ondoren aurkeztu den ikerketaren oinarri hurbilena.

3. Ikerketaren nondik norakoak

3.1. Abiapuntua eta helburua

Egungo testuinguruaren irakurketaren ondoren, hizkuntzaren gaineko nolabaiteko hausnarketaren premia nabari da. Bosgarren funtziora heltzea ahalbidetzen ez duten hizkuntza politiken baitan, hizkuntzaren aldeko ekimen ugari eginda ere, aurreko funtzioen asebetetzea kolokan jartzen da. Horrek hizkuntzaren gaineko ustetan eragina duelakoan, honako hipotesi

¹⁰ «La comunidad lingüística bilingüe solo tiene en consecuencia una imagen del mundo, pero en dos idiomas. Esta imagen es ya otra cosa que la que tienen los monolingües y pseudobilingües (que a su vez difieren entre sí) del grupo L1 y los bilingües y pseudobilingües del grupo L2» (Sánchez Carrión 1974: 35).

hau asmatu zen: gehienek hizkuntza nortasun ikurtzat eta komunikazio tresnatzat jotzean bat egingo dute, eta adostasuna gero eta txikiagoa izango da hizkuntzaren gaineko adierazpenak hortik zenbat eta gehiago urrundu.

Horretarako, ikerketa txikia egin da, hainbat euskaldunengana joz. Horiek, ordea, ez dira artistak izan, hizkuntza barnetik ulertu eta erabiltzen dutenak, herriz herri egiten dela dakitenak, egunero euskaraz arduratu eta lan egiten dutenak baino. Galdetegi bidez erantzuteko galdera nagusi bi eta baloratzeko 11 adierazpen egin zitzaizkien hainbat adituri, honako sarrera testu honen ondoren:

Iritzi batzeak helburu hau dauka: euskal gizarteak hizkuntzaren muin eta egitekoaren inguruan daukan gogoeta jaso. Izan ere, mintzamina hitzaz betez, ahoz zein idatziz, gizakiak une oro hitz egiten du. Aho zein eskuri dariona, beraz, oinarrian zertan datza? Horra hor ikerketaren pizgarri izandako galdera, hizkuntzarekin harreman berezia daukatengana joz erantzun nahi dena.

Hizkuntzari buruzko usteak adierazteko erantzuleak bilatu ziren euskara komunikazio tresna, identitate iturri, eta, era batera edo bestera, ogibide daukaten profesionalen artean, galdetegia honako talde edo erakunde hauetako hainbat lankideri posta elektronikoz zabalduz: Soziolinguistika Klusterra, haren bazkide diren aholkularitza enpresak, Deustu eta Euskal Herriko Unibertsitateak, Euskal Herriko udal euskara zerbitzuak, Eusko Ikaskuntza, *Berria*, *Jakin*, Bai Euskarari, Euskalit, Eusko Jaurlearitzako Hezkuntza Saila eta Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza, Gipuzkoako Foru Aldundiko Hizkuntza Berdintasuna, UZEI, Barnetegiak eta Euskal Etxeak. Euskalgintzako beste hainbat eremu hartzaile-eremutik at utzi ziren, ikerketari emandako mugengatik.

3.2. Galdetegiaren gaineko zehaztasunak

Lehenik eta behin, generoaz, adinaz eta lan diziplinaz itaundu ondoren, elkarki lotutako galdera bi egin ziren:

- Hizkuntza bat baino gehiagotan ulertu edota hitz egiteko gai zara? (Bai/Ez erantzutekoa).

- Hala bada, hizkuntza horietako bati lotuago sentitzen zara? Zeini? Zein une edo eremutan? Zergatik? (Idatziz erantzutekoa).

Ondoren, atal bitan banatutako 11 adierazpenekiko adostasuna eskatu zen, 1etik 5erako mailan (1 inondik inora bat ez etorritz, eta 5 erabat ados egonez).

- Hizkuntza zer da?

1. Komunikazio tresna
2. Herri, komunitate, talde edota erakundeen ikur
3. Pentsamenduen oinarri
4. Nortasunaren iturri
5. Munduaren sortzaile edota egituratzaile

- Hizkuntzak zertarako balio du?

6. Norberaren gogoia, barneko sentipenak eta pentsamenduak, egituratu eta adierazi
7. Izakiak izendatu eta lotura ezberdinak adierazi
8. Antzina zertarako sortu zen ezin dezakegu jakin
9. Komunikazioa erraztu
10. Edertasuna eta egia esan
11. Jakituria batu eta eman

Azkenik, adierazpenen aurrean esandakoa aberasteko bidean, galdera ireki bi egin ziren, idatziz erantzuteko:

- Hizkuntza, oinarri-oinarrian, hau da.
- Hizkuntzaren helburua, lehenik eta behin, hau da.

Galdetegia, beti, posta elektronikoz bidali zen, zuzeneko hartzailearen erakunde-helbidera, honako mezu honekin batera:

Azken urtetako hausnarketak gora eta behera, ikerketa txikitxoak egiteko asmoz, honako galdetegia prestatu dut. Helburua hizkuntzari buruz zer uste dugun jasotzea da, hizkuntzaren gainean lan egin eta arduratzen direnen eskutik. Beteko al duzue, mesedez? 2-3 minutu baino ez dituzu beharko.

Gutxi batzuetan, erakunde esanguratsuren bateko hartzaile gutxiarengana zuzenean helduta, mezu hauetako bat gehitu zen:

Horrez gain, zure lankideen artean zabaltzea eskertuko nizuke.
Nahi izanez gero, zure lankideen artean ere zabalduko bazenu,
mesede egingo zenidake.
Bide batez, zure lankide direnei zabalduko diezu?

Eskaria zenbatengana heldu zen ezin jakin, baina ikertzaileak zuzenean igorritako mezuzak 259 izan ziren. Bidalketa 2019ko otsailaren 19tik maiatzaren 3ra arte egin zen. Hartzaileari mezua behin baino ez zitzaion bidali, eta handik aldi batera ez zitzaion gogorarazi. Erantzunak jasotzeko azken eguna maiatzaren 19a izan zen. Galdetegiari erantzuteko tartea, beraz, 3 hilabetekoa izan zen orotara, eta hartzaile guztiek izan zuten, gutxienez, 15 eguneko tartea. 143 erantzun jaso ziren. Ondoren, erantzun horien aurkezpena egingo da, eta, osteko atalean, irakurketa.

3.3. Erantzuleen zenbait datu

Guztira 143 erantzun jaso ziren: 76 emakume (% 53,1) eta 67 gizon (% 46,9). Horietatik 92 soziolinguista eta hizkuntzalari (% 64,3): 48 emakume (% 52,2) eta 44 gizon (% 47,8). Eta horietan, 73 hizkuntza aholkulari (% 79,3; guztizkoaren % 51): 38 emakume (% 52) eta 35 gizon (% 48). Gainerako 51 (% 35,6), unibertsitateko irakasle-ikertzaile, kazetari eta itzultzaile: 28 emakume (% 54,9) eta 23 gizon (% 45,1).

Adin tarteari dagokionez, 18-30 urte artean 10 (% 7): 5 emakume eta 5 gizon. 31-60 urte artean 125 (% 87,4): 69 emakume eta 56 gizon. Eta 61 urteko edo gehiagokoen artean 8 (% 5,6), 2 emakume eta 6 gizon.

Guzti-guztiek (% 100) hizkuntza bat baino gehiago ulertzeko edota hitz egiteko gai direla erantzun zuten. 118 (% 82,5) euskarari lotuago sentitzen omen dira: 60 emakume (% 50,8) eta 58 gizon (% 49,2). Horietatik 62 hizkuntza aholkulari (% 52,5): 32 emakume (% 51,6) eta 30 gizon (% 48,4).

4. Emaitzak eta azterketa

Ikerketa abiatu zuen hipotesiari begira, esanguratsuena galdera irekiei buruzko emaitzak aztertzetik hastea da, eta, ondoren, adierazpenetan erantzun-

dakora jotzea. Azken horiek direla-eta artikulu honetarako, 11 adierazpenetatik 7 ekarriko dira, eta emaitzen zehaztasuna maila orokorrean utziko da.

4.1. Galdera irekiak

143 erantzuleetatik 88k (% 61,5), lehen galderari erantzunez, argi adierazi zuten hizkuntza, oinarri-oinarrian, komunikazio tresna dela: 47 emakume (% 53,4) eta 41 gizon (% 46,6). Soziolinguistak eta hizkuntzalariak 60 izan ziren (% 68,2; guztizkoaren % 42), eta horietan 49 hizkuntza aholkulari (% 81,6; guztizkoaren % 34,3).

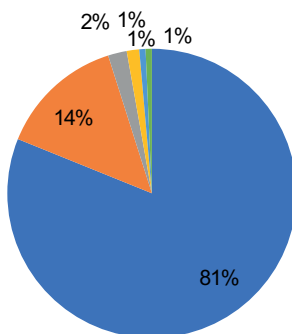
Horrez gain, 88 erantzule horietatik gehienek hizkuntzaren helburuari buruzko bigarren galderari erantzun zioten. 63k (% 71,5; guztizkoaren % 44) adierazi zuten hizkuntzaren xedea komunikatzea dela, 9k nortasuna edo identitatea eratzea, 10ek komunitatea sortzea (horietan 2k komunitatea gizakiaz haragoko izakirik edo ingururik barne hartuz) eta 6k ez zuten ezer erantzun.

Lanaren hipotesiari eta markoari helduz, aurreikuspena bete egin da. Hau da, gehiengoaren iritziz hizkuntza, bere-bere horretan, komunikazio tresna da, eta uste hori dutenen artean, gehiengoek hizkuntzaren helburua komunikatzea dela adierazi zuten. Ondoren datoz lehen funtzioarekin, nortasunarekin, lotutako erantzunak, eta, horiekin bat, bigarren funtzioarekin, oinarrizko edo lehen zirkuluko komunitatearekin, lotutakoak.

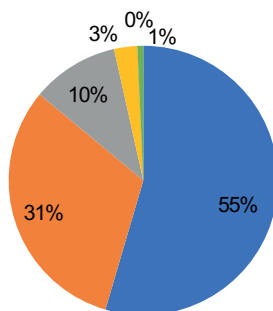
4.2. Adierazpenak

Adostasun mailari buruzko erantzunak azaltzeko, grafiko orokorrak erabiliko dira, emaitzen ondorengo zehaztasun eta irakurketarekin batera. Lehen bost adierazpenak hizkuntzaren izaeraren gainean egin ziren, eta guztiak azalduko dira. Gainerako seiak hizkuntzaren balioari buruz egin ziren, eta horietatik bi ekarriko dira hona.

Lehenak hizkuntza komunikazio tresna izateaz galdetzen zuen, eta grafikoak erakusten duenez, adostasuna handia zen, eta maila handian. Gehiengo nabarmenak, % 95ek, hizkuntza komunikazio tresna dela adierazi zuen: % 81ek adostasun osoz, eta % 14k adostasun handiz:

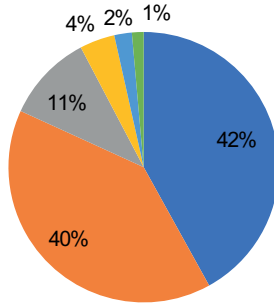
1. irudia: 1. adierazpenarekiko adostasun orokorra (komunikazio tresna)

Bigarren adierazpenak hizkuntza herri, komunitate, talde edota erakunderen ikur ote den galdetzen zuen. Gehiengoak, % 86, hizkuntza sinbolo edo ikur delakoan bat dator maila handian, baina horietan % 55 erabateko adostasunez, eta % 31 maila txikiagoan. Horrez gain, tarteko mailaz erantzun zuen % 10 ageri da.

2. irudia: 2. adierazpenarekiko adostasun orokorra (ikur)

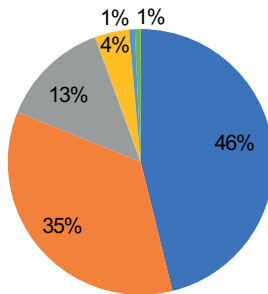
Hirugarren adierazpenak hizkuntza pentsamenduaren oinarri ote den itauntzen zuen. Adostasun maila, aurreko adierazpenekin alderatuz, aldatu egin zen. Gehiengoak, % 82k, adostasun maila handia izaten jarraitzen du, baina horietan % 42k baino ez zuen erabateko adostasuna erakutsi, eta % 40k maila apalagoa. Horrez gain, tarteko mailen erantzunak puntu bat gora egin zuen (% 11).

3. irudia: 3. adierazpenarekiko adostasun orokorra (pentsamenduaren oinarri)

Laugarren adierazpenak hizkuntza nortasunaren iturritzat har daitekeen galde egiten zuen. Berriz ere, gehiengoak (% 81ek) adostasun maila handia erakutsi zuen, baina tarteko mailak gora egin zuen (% 13). Gehiengoaren baitan, gainera, ezberdintasuna ere nabari da: % 46 erabat ados zeterren, eta % 35 maila handian ados.

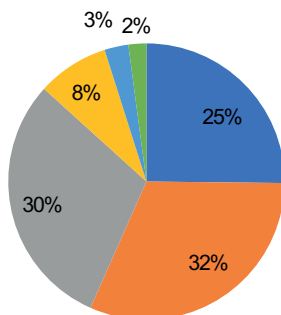
4. irudia: 4. adierazpenarekiko adostasun orokorra (nortasunaren iturri)

Hurrengo adierazpenetik aurrera, aintzasuna handiagoa da erantzunen artean. Bosgarren adierazpenak hizkuntza munduaren sortzaile edota egituratzaile ote den erantzutea eskatzen zuen. Adostasun handiko ehunekoa, aurreko emaitzekin alderatuz, txikitu egin zen (% 57), eta maila handikoa erabatekoa baino gehiago egin zen: % 32, % 25aren ondoan. Tarteko mai-

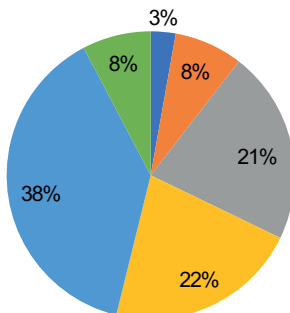
lak, bestalde, gorakada nabarmena izan zuen, eta % 30 lortu. Adostasun gutxi edo ezezko taldeak, azkenik, zabalera adierazten hasi ziren.

5. irudia: 5. adierazpenarekiko adostasun orokorra (munduaren eratzaille)

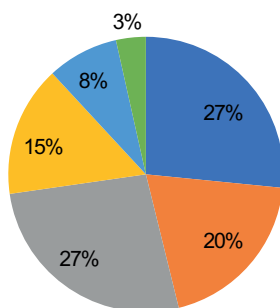
Zortzigarren adierazpenak, hizkuntzaren balioaren adierazpen-multzoak, honako hau zioen hizkuntzaz: “Antzina zertarako sortu zen ezin dezakegu jakin”. Azpimarratzekoa da, beraz, ezezkotasuna. Galdetegi osoan erantzun gabeko edo isiltasun gehien eragin zuen adierazpena izan zen (% 8), eta desadostasun handienaren taldea agerian utzi zuena (% 60): erabateko desadostasuna % 38koa izan zen, eta desadostasun handia % 22koa. Adierazpenaren formulazioari jarraituz, beraz, gehiengoak hizkuntza iraganean zertarako asmatu zen jakin badakigula adierazi zuen.

6. irudia: 8. adierazpenarekiko adostasun orokorra (antzinako zergatia)

Azkenik, hamargarren adierazpenaren berri emango dugu. Horrek hizkuntza edertasuna eta egia esateko balioaz itauntzen zuen, hots, ea estetika eta arrazoi-mena uztartu eta erabiltzeko ote den. Adierazpen honek galdetegiko aniztasun zabal eta orekatuena azaldu du: % 47k adostasun handiz erantzun zion adierazpenari, eta % 23k gutxirekin, eta tartean ehuneko handia kokatu zen (% 27).

7. irudia: 10. adierazpenarekiko adostasun orokorra (edertasuna eta egia)

Aipatutako adierazpenek erakusten dutenez, adostasun maila handia dago hizkuntza komunikazio tresnatzat hartzean (% 95). Ondoren, adostasun handikoaren ehunekoa jaitsiz doa (eta bere baitan alde orekatuz): hizkuntza talde-ikur ote den galdetzean (% 86), pentsamenduaren oinarritzat iriztean (% 82), nortasun iturritzat hartzean (% 81) eta munduaren sortzailer edota egituratzailetzat ulertzean (% 57). Adostasun mailak berriz gora egiten du hizkuntza zertarako sortu zen galdetzean (% 60), eta punturik txikiena edertasuna eta egiaz itauntzean (% 47).

Bosgarren eta hamargarren adierazpenen kutsuak erakusten duenez, filosofia-eremuko baieztapenek aniztasunik handiena eragiten dute. Komunikazioaz galdetzean, ordea, adostasuna eta maila handia zabalak dira; hala da lehenengo eta hirugarren adierazpenetan, komunikazio tresna eta diskurtsoa edo mezu antolaketa agerian uzten baitute, hurrenez hurren. Gainera, zortzigarren adierazpena haien argitan irakur liteke: hizkuntza zertarako sortu zen jakiteak bat etorri beharko luke-eta komunikazioaz adierazitakoarekin. Azkenik, bigarren eta laugarren adierazpenak daude, sinboloari eta nortasunari lotuta, adostasun eta maila handi nabarmenekoak.

4.3. Irakurketa orokorra

Bai galdera irekietan, bai adierazpenetan esandakoaren harira, adostasun handia dago; baita hizkuntza komunikazioarekin lotzeko ere, haren zer-izan eta helburuan. Horrez gain, ikerketako alde biei erreparatuz ere, nortasunaren eremuak toki azpimarragarria hartzen du. Arlo horietatik at agertzen diren adierazpenetan, ordea, iritzi aniztasun zabalagoa dago.

Ikerketaren abiapuntuari begira, beraz, hipotesiak aurreratzen zuena baieztatu da: hizkuntzaren alderdi komunikatiboa eta identitatearena gailendu egiten dira, eta adostasuna dago. Lerro nagusi bi horiek ondo ezagun eta sendo agertzen dira adituen ustean, jakinik haien artean soziolinguistikako eta hizkuntzalaritzako, eta arlo horretako hizkuntza aholkularitzako profesional askok erantzun duela. Ardatz jakin horretatik urruntzen diren adierazpenetan, ordea, hizkuntzaren gaineko usteak anitzagoak dira. Horregatik, gerora so, hizkuntza komunikazio tresna eta nortasunaren gune edo ikur baino gehiago den lerroa azaldu beharra dagoelakoan gaude, Sapiroren eskutik, besteren artean:

Las lenguas son algo más que meros sistemas de transmisión del pensamiento. Son las vestiduras invisibles que envuelven nuestro espíritu [...] Toda lengua es en sí misma un arte colectivo de la expresión. En ella yace oculto un conjunto peculiar de factores estéticos (fonéticos, rítmicos, simbólicos, morfológicos) que no coinciden nunca por completo con los de otra lengua [...] Todo artista tiene que aprovechar los recursos estéticos de su propio idioma [...] El lenguaje es en sí mismo el arte colectivo de la expresión, la suma de miles y miles de intuiciones individuales. El individuo se pierde en la creación colectiva, pero su expresión personal deja alguna hue-lla en ese margen de libertad y de flexibilidad inherente a todas las obras colectivas del espíritu humano. (1966: 250-261, ikus Whorf 1956)

5. Ondorioak

Ikerketak euskararen normalizazio-prozesuaren irakurketatik egindako markoa du euskarri, eta honela dio: bosgarren funtzio-maila ahalbidetu ez duten hizkuntza politiken joko eremuan, hizkuntza funtzioen asebetetzea-

ren lanketan hainbat hamarkadaz ari izanak eragina dauka hizkuntzaren gaineko usteetan. Hau da, hizkuntzaren normalizazioan soziolinguistikak ezinbestekotzat jotzen duen funtzioa ez betetzeak eragiten ditu galerak edo desorekak aurrekoetan, eta horiek hiztunaren hizkuntzari buruzko iritzietan. Euskarari erreparatuz, funtzio-mailen egoerak hizkuntza lerro bitan harilkatzera eramán duela adierazi da: komunikazioaren alderdia eta lehen funtzioa, nortasunarena. Hori hala ote den ezaugarritzen hasteko, ikerketa antolatu, egin eta aztertu egin da, eta haren lehen emaitza esanguratsuenak aurkeztu. Ikerketak erakusten duenez, markoaren diagnostikotik eratorritako hipotesia baieztatu egiten da: aipatutako lerro biak sendo daude iritzi mailan; hortik ateratzen dena, ez.

Orain arteko lan eta ondorioek iragartzen dutenez, gerora begira lana dago, bai ikerketaren emaitzak sakonago aztertzean, bai soziolinguistikaren eremutik eraikitako markoaren berrikuspenean. Egindakotik, ordea, honako hau azpimarratzen da: hizkuntzaren funtzioak sendotasunik edo orekarik gabe betetzean, hizkuntzaren izaera eta balioaren gaineko iritzia alda daiteke, hizkuntzaren profesionalen erantzunak erakusten dutenez.

Bibliografia

AIERBE, Urko eta ERRO, Kontxi (2021). «Bada euskara bidegurutzetik ateratzeko garaia», Lander Muñagorri (elk.), *Berria*, 2021-02-28. <https://www.berria.eus/paperekoa/1950/016/001/2021-02-28/bada-euskara-bidegurutzetik-ateratzeko-garaia.htm>

AIZPURUA, Jon (2018). «Euskararen erabilera eta erabileran eragiten duten faktore nagusiak», *BAT Soziolinguistika aldizkaria* 106: 29-45. http://www.soziolinguistika.org/files/jon_aizpurua_106.pdf

ALEGRIA, Edurne *et al.* (2020). «Euskara hizkuntzen itsasoan», *Berria*, 2020-05-11. <https://www.berria.eus/paperekoa/1876/019/001/2020-05-15/euskara-hizkuntzen-itsasoan.htm>

ALLUR, Juanjo (2018). «Argazkia euskarazko kultur kontsumoari», *Jakin* 226: 11-30.

AMEZAGA, Josu (2018). «Euskarazko kulturaren kontsumoa ulertu nahirik», *Jakin* 226: 39-64.

AMORRORTU, Esti *et al.* (2017). «Euskararen hiztun aktibo bihurtzeko gakoak», *BAT Soziolinguistika aldizkaria* 104: 11-49. http://www.sociolinguistika.eus/files/amorrotu_et_al_104.pdf

BAXOK, Erramun *et al.* (2006). *Euskal nortasuna eta kultura XXI. mendearen hasieran*. Donostia: Eusko Ikaskuntza.

BAZTARRIKA, Patxi (2019). «El euskera: un caso de revitalización», *La normalización social de las lenguas minoritarias. Experiencias y procedimientos para la salvaguarda de un patrimonio inmaterial*, Javier Giralte eta Francho Nagore (arg.), 83-146. Zaragoza: Zaragozako Unibertsitatea. <http://catedrajoanfernandezdheredia.lenguasdearagon.org/wp-content/uploads/2019/06/Normalizaci%C3%B3n-social-de-las-lenguas-minoritarias-Curso-2018.pdf>

BILBAO, Paul *et al.* (2021). «Hizkuntza eta politika, normalizazioa helburu», *Berria-Hamaika Gara*, 2021-03-17. <https://www.youtube.com/watch?v=USoTL1zIN-Q>

BLOM, Jan-Petter (1976). «La diferenciación étnica y cultural», *Los grupos étnicos y sus fronteras. La organización social de las diferencias culturales*, Fredrik Barth (arg.), Segio Lugo (itz.), 96-110. Mexiko: FCE.

COLINA, Sustrai (2018). «Kultura eguneroko bizitza delako», *Jakin* 229: 27-42.

FUCHS, Ximun (2021). «Herri kontakizuna birsortzeko bulkada kulturala», *Euskararen Plaza Hutsa*, 2021-01-29. <https://www.youtube.com/watch?v=IQwLijpbR-To> (00:00-23:30).

GIGLIOLI, Pier Paolo (arg.) (1972). *Language and Social Context: Selected Readings*. Baltimore: Penguin Books.

GOIKOETXEA, Juan Luis (2003). *Euskalkia eta hezkuntza. Dakigunetik ez dakigunera euskal diglosia irazian*. Bilbo: Euskaltzaindia. <https://www.euskaltzaindia.eus/dok/ikerbilduma/53932.pdf>

GOIRIGOLZARRI, Jone eta LANDABIDEA, Xabier (2020). «Conflicting discourses on language rights in the Basque Autonomous Community», *Language Policy* 19: 505-525. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10993-019-09534-z>

IRUJO, Xabier eta URRUTIA, Iñigo (2008). «The legal status of the Basque language today: final considerations», *The Legal Status of the Basque Language Today: One Language, Three Administrations, Seven Different Geographies and a Diaspora*, Gloria Toticaguena eta Iñigo Urrutia (arg.), 243-261. Donostia: Eusko Ikaskuntza. https://www.euskonews.eus/0463z/bk/ene_120.pdf

LANTTO, Hanna (2016). «Conversations about code-switching: contrasting ideologies of purity and authenticity in Basque bilinguals' reactions to bilingual speech», *Multilingua* 35(2): 137-161. DOI: <https://doi.org/10.1515/multi-2015-0040>

LUJANBIO, Maialen (2015). «Arial 12, lerroartekoa 1,5, marjinak 2,5 zm», *EHU-ko Udako Ikastaroen irekiera hitzaldia*. Donostia. <https://bertsoa.eus/albisteak/4994-lujanbioren-hitzaldia-ehu-ko-udako-ikastaroen-irekieran>

MENTXAKATORRE, Jon (2019). «Izen eman: hitzak gizakia gizaki dagi», *III. Iker-Gazte. Nazioarteko Ikerketa Euskaraz. Giza Zientziak eta Arteak*, Olatz Arbelaitz et al. (arg.), 18-24. Bilbo: UEU.

MOKOROA, Justo (1935). *Genio y lengua*. Tolosa: Librería de Moco-roa Hermanos.

NOGERAS, Itziar (2020). «Euskara eta balioak», *Berria*, 2020-05-12. <https://www.berria.eus/paperekoa/1876/021/001/2020-05-12/euskara-eta-balioak.htm>

ODRIOZOLA, Onintza eta ZABALO, Julen (2014). «Euskararen garrantzia diskurtso abertzalean: ardatz ala osagarri?», *Uztaro* 91: 67-82. DOI: 10.26876/uztaro.91.2014.4

OÑEDERRA, Lourdes (1992). «Hizkuntzen osasuna. Neubide eta diagnosi linguistikoak», *BAT Soziolinguistika aldizkaria* 7-8: 141-157. <http://www.soziolinguistika.eus/files/13%20Onederra.pdf>

EUSKARAREN PLAZA HUTSA (2021). *Euskalduntze prozesuari begirada bat, Ezkerretik eta independentismotik*. https://plazahutsa.eus/dokumentuak/Euskalduntze_prozesuari_begirada_bat.pdf

PUIGDEVALL, Maite et al. (2018). «“I’ll be one of them”: Linguistic mudes and new speakers in three minority language contexts», *Journal of multilingual and multicultural development* 39(5): 445-457. DOI: <https://doi.org/10.1080/01434632.2018.1429453>

SALABURU, Pello (2018). «Euskara garaikidea. Batasunaren bide luzea», *Euskararen historia*, Joakin Gorrotxategi et al. (arg.), 737-800. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza.

SALZMANN, Zdenek (2014 [1993]). *Language, Culture, and Society: An Introduction to Linguistic Anthropology*. Boulder/Oxford: Westview Press.

SÁNCHEZ CARRIÓN, José María (*Txepetx*) (1974). «Bilingüismo, diglosía, contacto de lenguas. Hacia una delimitación de conceptos», *ASJU* 8: 3-79. <https://ojs.ehu.eus/index.php/ASJU/article/download/7445/6647>

——— (1991 [1987]). *Un futuro para nuestro pasado. Claves de la recuperación del euskara y teoría social de las lenguas*. ASJUren gehigarriak 25. Donostia: GFA. <https://ojs.ehu.es/index.php/ASJU/article/download/8593/8341>

——— (1996). «Un futuro para nuestro pasado idazlaneko ideiei buruzko jarrera intelektualak», *BAT Soziolinguistika aldizkaria* 18: 17-22. <http://www.soziolinguistika.eus/files/Jos%C3%A9%20Mar%C3%ADa%20S%C3%A1nchez%20Carr%C3%B3n.pdf>

SAPIR, Edward (1966 [1954]). *El lenguaje. Introducción al estudio del habla*, Margit F. eta Antonio Alatorre (itz.). Mexiko: FCE.

SARASUA, Jon (2012). «Kultur bizitzaren azterketa kualitatiboaren emaitzak, ondorioak eta proposamenak», *BAT Soziolinguistika aldizkaria* 83: 11-28. http://www.soziolinguistika.eus/files/Jon%20Sarasua_0.pdf

SOROLLA, Natxo et al. (2019). *Euskararen erabilerarekin lotura duten faktoreak. Udalerri mailako analisisa. Laburpena eta ondorioak*. Andoain: Soziolinguistika Klusterra. <http://www.soziolinguistika.eus/erabilerafaktoreak>

URBIZU, Gorka (2019). «Okeyish», *Jakin* 235: 11-23.

URTEAGA, Eguzki (2020). «Euskara eta inmigrazioa Ipar Euskal Herrian: egoerak eta erronkak», *Hermes* 65: 24-29. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/7690615.pdf>

VERBURG, Pieter A. (1998). *Language and its Functions*, Paul Salmon (itz.). Amsterdam/Filadelfia: John Benjamins Publishing Company.

WHORF, Benjamin L. (1956). *Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*, John B. Carroll (arg.). Cambridge/New York: Technology Press of MIT eta John Wiley and Sons.

WORP, Karin van der. (2020). «Languages at work in the Basque Autonomous Community», *Revista Internacional de Organizaciones* 23: 17-38. DOI: <https://doi.org/10.17345/rio23.17-38>

ZABALETA, Patxi (2021). «Hizkuntza akademien akordioa eta diplomazia», *Berria*, 2021-03-11. <https://www.berria.eus/paperekoa/1942/016/003/2021-03-11/hizkuntza-akademien-akordioa-eta-diplomazia.htm>

ZARRAGA, Arkaitz et al. (2010). *Soziolinguistika eskuliburua*. Andoain: Soziolinguistika Klusterra. http://www.soziolinguistika.eus/files/eskuliburua_osoan.pdf